

prof. UAM dr hab. Paulina Ambroży
Zakład Literatury Amerykańskiej (Kierownik)
Wydział Anglistyki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Adres: Collegium Heliodori Świącicki
ul. Grunwaldzka 6
61- 780 Poznań, Poland
tel: (+48 61) 829 3506, (+48 61) 829 3521
fax: (+48 61) 829 3512
mobile: +48603271074
Email: apaulina@amu.edu.pl

Poznań, 17 grudnia 2022 r.

Recenzja rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dra Jacka Partyki w postępowaniu o nadanie stopnia dra habilitowanego

Dr Jacek Partyka od roku 2006 pracuje na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku, w tym w latach 2006-2011 na stanowisku lektora, a od 2011 r. do chwili obecnej na stanowisku adiunkta. Tytuł doktora nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa otrzymał w 2011 r., na podstawie pracy doktorskiej pod tytułem „Poezja jako palimpsest. Analiza dłuższych utworów poetyckich z amerykańskiego okresu twórczości Wystana Hugh Audena.” Jego rozwój jako badacza literatury jest konsekwentny i zróżnicowany metodologicznie, i skupia się wokół badań poetologicznych, dokumentalistycznych, związanych, między innymi z literaturą oraz kulturą amerykańsko-żydowską, amerykańską literaturą świadectwa, literaturą dotyczącą Holocaustu, i poezją dokumentalną XX i XXI wieku. Najnowsze zainteresowania dra Partyki skupiają się wokół twórczości Charlesa Reznikoffa oraz modernistycznych i współczesnych amerykańskich poetów-dokumentalistów. Badania Habilitanta dotyczą również międzynarodowej recepcji literatury Holocaustu.

Dorobek habilitacyjny dra Partyki obejmuje monografię pt. *Disarchiving Anguish. Charles Reznikoff and the Modalities of Witnessing*, Peter Lang, Berlin 2021, która została zgłoszona jako główne osiągnięcie naukowe, oraz 25 publikacji wydanych po doktoracie, w tym 9 artykułów w

1

czasopismach naukowych, 4 współredakcje oraz autorstwo 12 rozdziałów w monografiach zbiorowych, 1 recenzja monografii naukowej. Dorobek uzupełnia wykaz działalności dydaktycznej, organizacyjnej oraz popularyzatorskiej Habilitanta.

Ocena formalna głównej części dorobku:

Od strony formalnej dorobek publikacyjny Habilitanta spełnia wymogi stawiane przez ustawę o szkolnictwie wyższym. Zgodnie z przepisami dotyczącymi postępowań habilitacyjnych w rozumieniu ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 30 sierpnia 2019, art. 219, opartymi na podstawie art. 267 „kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej,” ust. 2 pkt 2 lit. a., główne osiągnięcie, czyli monografia pt. *Disarchiving Anguish. Charles Reznikoff and the Modalities of Witnessing*, Peter Lang, Berlin 2021, spełnia kryteria ustawowe, gdyż w roku opublikowania monografii wydawnictwo Peter Lang było ujęte w wykazie MEIN (80 pkt). Również większość artykułów opublikowanych w czasopismach znajdują się we wspomnianym wyżej wykazie ministerialnym: Podaję wybraną punktację poniżej, gdyż Habilitant jej nie uwzględnił w dokumentacji.

1. Charles Reznikoff and the Rhetoric of Witnessing through Silence, „Res Rhetorica” 2020, nr 7, s.114-128. **(100pkt)**;
2. Deathfugue and the Maidens: The Intertextual Bonds Between Paul Celan’s „Todesfuge” and Cynthia Ozick’s „The Shawl” Re-Considered, „Kwartalnik Neofilologiczny” 2018, nr 2, s. 288-299. **(20pkt)**;
3. Between Nostalgia and Self-Hatred: The Problem of Identity in Cynthia Ozick’s „The Shawl”, „Polish Journal for American Studies” 2017, nr 11 (Spring), s. 85-98. **(lista B, 8pkt.)**
4. Stitch, Stich and Stichomancy: Poetry by Other Means in Susan Howe’s „Spontaneous Particulars: The Telepathy of Archives”, „Polish Journal for American Studies” 2017, nr 11 (Autumn), s. 311-327. **(lista B, 8pkt.)**

5. Casting a Shadow Backwards and Forwards: The Para-Holocaust Fiction of Charles Reznikoff, Isaac Bashevis Singer and Bernard Malamud, „Kultura Popularna” 2017, nr 1, s. 52-67. **(lista B, 10 pkt.)**
6. The Double Man: W. H. Auden’s Transatlantic Transformation, „Text Matters. A Journal of Literature, Theory and Culture” 2015, nr 5, s. 128-147. **(lista B, 12 pkt.)**
7. „Wypisy z ksiąg użytecznych” jako wypowiedź programowa Czesława Miłosza, „Białostockie Studia Literaturoznawcze” 2014, tom 5, s. 357-370. **(lista B, 6 pkt.)**
8. Literackie formy graniczne (Weiss – Reznikoff – Grynberg), „Zagłada Żydów. Studia i Materiały. Pismo Centrum Badań Nad Zagładą Żydów IFiS PAN” 2013, t. 9, s. 289-309. **(lista B, 9 pkt.)**

Rozdziały z monografii i tomy redagowane lub współredagowane również spełniają ustawowe wymogi – większość ukazała się w wydawnictwach uniwersyteckich, takich jak Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, czy Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, a kilka ukazało się w wydawnictwie niemieckim Peter Lang. Większość publikacji Habilitanta ukazała się w wydawnictwach rodzimych, w tym znaczna część w Wydawnictwie Uniwersytetu w Białymstoku, co osłabia międzynarodową recepcję badań Habilitanta – szkoda zatem, że dr Partyka nie próbował ulokować swoich publikacji w czasopismach i wydawnictwach międzynarodowych o szerszym zasięgu recepcyjnym.

Ocena merytoryczna

Badania naukowe Habilitanta dotyczą przede wszystkim literatury żydowsko-amerykańskiej, szeroko rozumianej literatury świadectwa, oraz amerykańskiej poezji późnomodernistycznej i współczesnej. Główne osiągnięcie naukowe, czyli monografia *Disarchiving Anguish: Charles Reznikoff and the Modalities of Witnessing*, ale też pozostała działalność naukowa Habilitanta po doktoracie, stanowią istotny wkład w rozwój badań nad literaturą żydowsko-amerykańską, literaturą świadectwa oraz modernistyczną i współczesną poezją dokumentalną. Habilitant uzupełnia liczne luki badawcze, jednocześnie otwierając oryginalne ścieżki interpretacyjne i proponując ciekawe

interdyscyplinarne modele metodologiczne, które mogą posłużyć badaczom zajmującym się dokumentem archiwalnym i poezją dokumentalną.

Monografia *Disarchiving Anguish: Charles Reznikoff and the Modalities of Witnessing*, poświęcona twórczości amerykańskiego obiektywisty Charlesa Reznikoffa wpisuje się w najnowsze trendy badań dokumentalistycznych i niewątpliwie wypełnia niszę badawczą, gdyż jest pierwszym pogłębionym i przekrojowym studium ewolucji dokumentalistycznej poetyki autora *Testimony* [Świadectwa] w języku angielskim. Cenna jest tu przede wszystkim szeroka i syntetyczna perspektywa badawcza obejmująca zarówno prozę jak i poezję Reznikoffa, która pozwala Habilitantowi na pokazanie rozwoju i niuansów archiwalnej metody autora *Testimony*. Istotny jest też i sam wybór poety, marginalizowanego i zaniedbanego przez badaczy późnego modernizmu, którego twórczość domaga się pogłębionych interpretacji. Jak wskazuje dr Partyka, dosyć wybiórcza i stosunkowo niewielka krytyczna recepcja tego arcyciekawego eksperymentatora pozostawia spory niedosyt, zwłaszcza jeśli zestawić Reznikoffa z innymi obiektywistami z tego okresu, takimi jak Louis Zukofsky, George Oppen czy Carl Rakosi. We wstępie do monografii dr Partyka przywołuje najważniejsze opracowania krytyczne i biograficzne, dowodząc przekonująco, że Reznikoff nie mieści się w dominujących literacko-historycznych kategoryzacjach, i dotyczy to także najbardziej oczywistej afiliacji poety z nurtem obiektywistycznym. Co ciekawe, jak konstatuje Habilitant, część istotnej recepcji poety pochodzi z Francji – tutaj, z czystej ciekawości zapytałabym Habilitanta o źródła tego zjawiska. Dominantą krytyczną w zastanym stanie badań, jak słusznie wskazuje Habilitant, jest biografizm, skupiony wokół kontekstów judaistycznych oraz strukturalistyczny formalizm. Oba podejścia, jak dowodzi dr Partyka, mają pewne ograniczenia i często nazbyt wybiórczo traktują techniki i style „obiektywnego pisania” Reznikoffa. Dlatego też drugim niewątpliwym walorem tych badań jest pojemny, multidyscyplinarny i wieloaspektowy model teoretyczny przyjęty przez Habilitanta, który wychodzi poza te ograniczenia i łączy różne dyscypliny, takie jak literaturoznawstwo, filozofię literacką, materializm historyczny spod znaku Waltera Benjamina, szeroko pojęte studia dokumentalistyczne, badania nad literaturą świadectwa, badania judaistyczne, badania nad Zagładą. Taka optyka pozwala Autorowi na bardziej holistyczny i zintegrowany ogląd rozwoju poety, który uwydatnia bogate konteksty składające się na unikalną

„modalną” poetykę autora *Holocaustu*. Partyka polemizuje też ciekawie z krytykami, którzy uznali Reznikoffa za poetę nazbyt „łatwego”, którego kolokwialny i pozornie prosty i przejrzysty język nie domaga się rozbudowanej egzegezy. W kontrze do tych konstatacji i ogólnień Partyka proponuje niezwykle uważną, by nie powiedzieć czułą, i wielokontekstową lekturę najważniejszych dzieł Reznikoffa, z której wyłania się oryginalna polywalentna i nieustannie modyfikowana metoda autora *Testimony*. Badania dra Partyki, oparte na materiałach archiwalnych i mocno osadzone w teorii, filozofii i skrupulatnej filologicznej i genologicznej mikrolekturze samych tekstów, oferują także pogłębiony i teoretycznie inspirujący namysł nad „poezją znaną” oraz istotą i onto-epistemologiczną funkcją archiwum, dyskursów świadectwa i dokumentu w literaturze współczesnej. Monografia odsłania też wielogatunkowy charakter literatury świadectwa.

Podążając za klasycznymi i najnowszymi ustaleniami w obszarze badań dokumentalistycznych, historiograficznych i archiwistycznych, Partyka proponuje ciekawą kategorię krytyczną, a mianowicie *disarchiving*, czyli dyzarchiwizację, która służy badaczowi do uwspólnienia oraz opisu konceptualnie, estetycznie i etycznie złożonych praktyk Reznikoffa, ale, jak pokazuje Habilitant w drugiej części rozprawy, doskonale przystaje także do estetycznej schedy Reznikoffa, a więc eksperymentów z dokumentem we współczesnej poezji amerykańskiej. Partyka traktuje dzieła poety jako unikalne przykłady literatury świadectwa, które wskazują na dynamiczne i nieproste zależności między doświadczeniem a jego estetycznym zapisem. Autor kładzie nacisk na konteksty, archiwa i dyskursy prawnicze, którymi fascynował się i z których korzystał Reznikoff w poszukiwaniu materiałów do myślenia o historii USA i o kwestiach świadectwa. Pojęcie dyzarchiwizacji w ciekawy sposób odsłania metakrytyczną i filozoficznie samoświadomą perspektywę w praktykach amerykańskiego obiektywisty, która obejmuje refleksję zarówno nad twórczą rolą doboru, przechwytywania i przekształcania historycznych dokumentów źródłowych, jak i nad etycznie prowokacyjną i ambiwalentną inwazyjnością owych działań. Drugi komponent tytułu – ang. *anguish*, czyli ból, cierpienie, niepokój, podobnie integruje różne wątki wywodu, doskonale problematyzując afektywno-ideologiczną ekologię poetyki i tematyki Reznikoffa, której celem jest wydobywanie i ocalenie historii jednostkowej i kolektywnej grup społecznie i ekonomicznie marginalizowanych, „porzuconych” przez główne nurty historiograficzne.

Monografia ma organiczną, spójną i przejrzystą strukturę, która ułatwia lekturę wyводу. Całość została napisana bardzo starannie pod każdym względem i czyta się ją z dużą przyjemnością. We wstępie Partyka omawia stan badań i widać tutaj jego dobrą znajomość zarówno międzynarodowej, jak i niewielkiej, jak dotąd, polskiej recepcji twórczości Reznikoffa. Przegląd krytyki na temat Reznikoffa i stanu badań na temat poezji dokumentalnej jest w moim odczuciu jednakowoż nieco zbyt oględny – tutaj przydałoby się więcej szczegółów dotyczących niedostatków istniejących opracowań, i bardziej polemicznego ujęcia niszy badawczej. W samej strukturze monografii brakowało mi także choćby krótkich podsumowań poszczególnych rozdziałów.

Skąpa liczba badań na temat poety uzasadnia inkluzyjną i chronologiczną strukturę monografii, której celem jest prześledzenie ewolucji i różnorodności Reznikoffowskich dyskursów świadectwa. W rozdziale pierwszym Autor buduje solidną podstawę pojęciową i społeczno-historyczną, wyjaśniając terminologię oraz konteksty istotne dla rozumienia twórczości poety, w tym obiektywistyczne koncepcje szczerości (ang. *sincerity*) i obiektywizacji (ang. *objectification*), które składają się na obiektywistyczny styl i etos, a także związki metody Reznikoffa z żydowską tradycją talmudyczną, poezją dokumentalną, Poundowskim imażyzmem, Eliotowskim obiektywnym korelatem, i awangardowymi poetykami kolażu i „obiekty odnalezionego.” Ten erudycyjny i klarowny przegląd inspiracji i wpływów, które ukształtowały oryginalny styl Reznikoffa, daje czytelnikowi nie tylko wgląd w powstawanie formacji poetyckich w pierwszej połowie dwudziestego wieku, ale też komplikuje estetyczne proveniencje poety.

W drugiej części rozdziału Habilitant wprowadza, porządkuje oraz problematyzuje tu kluczowe terminy dla badań nad literaturą świadectwa, takie jak archiwum, doświadczenie, świadek, świadectwo, autor tekstu. Ta część pracy jest bardzo cenna jako paradygmat dla dociekań w tym obszarze nauki, gdyż Partyka wskazuje tu na nieprzezroczystość i wieloaspektowość owych terminów, w tym na ich złożone etymologiczne źródła oraz różnorodne historyczne, filozoficzne i etyczne uwarunkowania. Ze względu na teoretyczny charakter tej sekcji i ciekawe problemy badawcze i metodologiczne, które Autor stawia przy okazji definiowania pola terminologicznego, widziałabym tę część jako osobny i bardziej rozbudowany rozdział w strukturze pracy. Taka refleksja metodologiczna wpisuje się bowiem doskonale w gorące debaty na temat kategorii dokumentalizmu,

przedstawieniowego realizmu, prawdy historycznej, autentyczności i dyskursów pamięci. Przywołane tu konteksty filozoficzne, w tym współczesne koncepcje archiwum w ujęciu Michela Foucaulta czy Jacquesa Derridy, koncepcje doświadczenia według Hansa-Georga Gadamera i Willhema Diltheya, czy definicje literatury świadectwa Paula Ricoeura, budują mocną metodologiczną podstawę do analiz poezji Reznikoffa, pokazując jednocześnie bardzo solidny i dojrzały warsztat metodologiczny, ale brakło mi tutaj jeszcze pogłębionej refleksji nad dyskursami pamięci i traumy, a także bardziej polemicznego przeglądu krytycznych oraz teoretycznych opracowań na temat poezji, dyskursów świadectwa, postpamięci i literatury dokumentalnej – wspomnę tu tylko kilka istotnych dla tego projektu pozycji: np. Sanders, Ed. *Investigative Poetry*. New York: Spuyten Duyvil Publishing, 2019; Nichols, Bill, *Representing Reality: Issues and Concepts in Documentary*. Bloomington: Indiana University Press, 1991; Long, Michael, *Contested Records: The Turn to Documents in Contemporary North American Poetry*. Iowa City: University of Iowa Press, 2020; Dworkin, Craig, *Radium of the Word: Poetics of Materiality*. Chicago: University of Chicago Press, 2020; Apel, Dora, 2002, *Memory Effects: The Holocaust and the Art of Secondary Witnessing*. New Brunswick: Rutgers University Press; Hirsch, Marianna. *Family Frames: Photography, Narrative, and Postmemory*. Cambridge, MA: Harvard University Press; Hirsch. 2012. *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*. New York: Columbia University Press, 1997. Wszystkie te opracowania mogłyby wzbogacić metodologiczne instrumentarium Habilitanta i szkoda, że nie zostały w pracy przywołane, nawet jeśli tylko w ujęciu polemicznym.

Poszerzając ramę metodologiczną, Partyka korzysta z ustaleń badaczki poezji modernistycznej i neoawangardowej, Marjorie Perloff, a w szczególności jej monografii *Unoriginal Genius: Poetry by New Means in the New Century* (2010), w której Perloff omawia poetykę „nieoryginalnego geniuszu”, za jej paradygmatyczne dzieło uznając *Pasaże* Waltera Benjamina, książkę w dużej mierze składającą się z cytatów. Szerokie i transnarodowe spojrzenie Perloff prowadzi Partykę do drugiego istotnego paradygmatu myślenia o literaturze „nieoryginalnej”, a mianowicie do poetyki literackiego montażu oraz koncepcji doświadczenia i historii wypracowanych przez Waltera Benjamina. Benjamin proponuje by przeszłość widzieć jako ufundowaną w

teraźniejszości, a materialne jej ślady traktować jako źródła wiedzy na temat kondycji współczesności. Istotna dla analiz dokumentalnych eksperymentów Reznikoffa jest Benjaminowska przestrzenna metafora konstelacji, która pozwala widzieć czas historyczny nie jako jednolity, kumulatywny i ciągły postęp, ale zbiór fragmentów, niejasnych splotów, nieciągłości, ruin i katastrof, w których materialista historyczny potrafi dostrzec nowe sensy.

Taka historiograficzna i teoretyczna rama otwiera nowe ścieżki interpretacyjne, które dobrze oświetlają twórczy dialog Reznikoffa z Poundowskimi i obiektywistycznymi teoriami „wiersza zawierającego historię”. Poetyka dokumentalna Reznikoffa w Benjaminowskim ujęciu jest bowiem krytyczną próbą odzyskania ważnej części historii Ameryki, jej zapomnianych fragmentów i źródeł, która pozostaje w kontrze do historiografii i utopijnych nadmiernie optymistycznych mitologii amerykańskiego snu, w tym ideałów demokracji, harmonijnie funkcjonującego wielokulturowego społeczeństwa i technologicznego oraz społecznego postępu. Reznikoff, jak dowodzi Partyka, nie pasuje też do nostalgicznych w tonie zmagania z przeszłością w poezji wysokiego modernizmu, która ujawnia tęsknoty za kulturowym monolitem. Reznikoff, tak jak Benjamin, skupia się na jednostkowych i kolektywnych dyskursach pamięci, których funkcją jest ocalenie historii osób wykluczonych lub zmarginalizowanych przez wielkie historiograficzne narracje. Bardzo spójny i zajmujący wywód Partyki świetnie pokazuje również, jak kulturowa, etniczna i językowa obcość i nieprzystawalność Reznikoffa, który był synem żydowskich imigrantów z Rosji, warunkuje jego etyczną postawę „świadka świadków”, empatycznego choć zdystansowanego obserwatora i uważnego kronikarza, który manipuluje materiałem dokumentalnym tak, aby z założenia transparentny i obiektywny język archiwów sądowych i świadectw wojennych odsłonił złożony obraz społeczeństwa amerykańskiego, którego optymizm często przesłania cierpienie, przemoc i niesprawiedliwość społeczną.

W kolejnych rozdziałach o charakterze analitycznym Habilitant omawia różne modalności dyskursów świadectwa u Reznikoffa: w rozdziale pierwszym przedmiotem namysłu są krótkie wiersze nowojorskie poety oraz trzynomowa kronika rodzinna, *Family Chronicle*, jego najbardziej autobiograficzne dzieło oparte na doświadczeniach imigracyjnych jego rodziców, Żydów z Europy Wschodniej; w rozdziale drugim jest to jego magnum opus, czyli *Testimony* (1934) i rozbudowaną

wersję wydaną po śmieci poety, pt. *Testimony. The United States (1885–1915): Recitative (1978)*, a rozdziale trzecim materiałem źródłowym jest ostatnie dzieło Reznikoffa, *Holocaust (1975)*, które przetwarza twórczo angielskie tłumaczenia zeznań składanych przez ocalałych i oprawców w powojennych Procesach Norymberskich i Jerozolimskich. Tak szerokie i chronologiczne spojrzenie, mocno osadzone w dyskursach filozoficznych, materialistycznych, i historiograficznych, pozwala Autorowi na pokazanie funkcji, etycznych uwarunkowań i możliwości Reznikoffowskich dykcji oraz różne pozycjonowania poety-świadka w jego twórczości.

Świeża poznawczo jest część dotycząca nowojorskich krótkich wierszy, w którym podmiot obiera postawę Baudelaire'owskiego flaneura, poety-spacerowicza, dla którego rytm miasta, ciała, myśli i wiersza stanowią nierozdzielalną całość. Przywołując bogatą w amerykańskiej poezji tradycję wiersza-jako-spaceru, Partyka czyta te utwory poprzez teorię obrazu fotograficznego sformułowaną przez Rolanda Barthesa. Habilitant dostrzega frapujące analogie między koncepcją *punctum* a fragmentarycznym obrazowaniem Reznikoffa, poddając namysłowi etyczny i egzystencjalny wymiar tego usytuowania. Fotograficzna wrażliwość poety jest w ujęciu Partyki jednym z wariantów dyzarchiwizacji, gdyż wiersz-obraz minimalizuje ślady podmiotowości i retorycznego sentymentu, uwypuklając samą obserwowaną rzecz, detal i fragment rzeczywistości. Istotne dla rozumienia projektu Reznikoffa są też konteksty aut/biograficzne w *Family Chronicle*, która jest przykładem autofikcji opartej na losie imigranckim rodziców poety. W tym mało zbadanym jak dotąd dziele Reznikoff wykorzystuje pamięć międzypokoleniową, konstruując portret trudnej codzienności imigranckiej na podstawie doświadczeń i wspomnień swoich rodziców — żydowskich imigrantów z Europy Wschodniej. Partyka świetnie pokazuje tu załączki Reznikoffowskiej fascynacji prawem, która wybrzmiewa najmocniej w *Testimony* i *Holocaust*. Analizując wybrane wątki w *Family Chronicle*, Habilitant oświetla relacje między żydowskim prawem religijnym, które warunkuje postawy etyczne i prospołeczne imigrantów, i prawem amerykańskim, które z kolei chroni ekonomicznie i społecznie silniejsze jednostki. Wpływ języka prawnego na poetykę Reznikoffa najsilniejszej ujawnia się jednak w kolejnym rozdziale, poświęconym właśnie *Testimony* – magnum opus pisarza, wydanym najpierw w 1935, a później rozbudowanym do kilkutomowego dzieła, w którym materiałem twórczym dla poety staje się archiwum National Reporter System, zawierające zapisy sprawozdań z procesów w

sądach federalnych, apelacyjnych i stanowych. W skrupulatnych i uważnych analizach poszczególnych recytatywów Partyka pokazuje, w jaki sposób Reznikoff szuka odpowiedniego dyskursu do opisanego genderowych, rasowych i klasowych bolączek Ameryki kryzysowych lat 30tych. Wieloaspektowe społeczno-ekonomiczne i afektywne doświadczenie kryzysu, w tym postępującej fragmentaryzacji społeczeństwa i interseksjonalnych wykluczeń, znajduje swój oddźwięk w hybrydycznej formie *Testimony*, zawieszony pomiędzy świadectwem, sprawozdaniem, parabolą, formą muzyczną i poezją. Jak znakomicie pokazuje Partyka, Reznikoff stawia pytania o istotę, afektywne możliwości i granice świadectwa, zderzając głosy ofiar, sprawców i świadków wydarzeń, które tworzą polifoniczną i krytyczną wobec niesprawiedliwości społecznej narrację o Wielkim Kryzysie. Kryzys ekonomiczny, jak słusznie postuluje Habilitant, jest ściśle spleciony z kryzysem formy estetycznej. Strategie dyzarchiwizacyjne, takie jak narracyjny dystans, skrajna redukcja i pomijanie pewnych treści w celu uwydatnienia jednostkowych i kolektywnych cierpień, przemocy, biedy, bezradności, uprzedzeń i porażek swoich bohaterów, ale też sam układ tematyczny i sekwencyjny poszczególnych recytatywów, typograficzne aranżowanie zdań i wersów, aby podkreślić wybrane problemy, kadencje biblijne wprowadzane do dyskursu prawnego, są odpowiedzią poety, jak przekonująco argumentuje Partyka, na „ruiny prawa” i przemoc i niedoskonałość dyskursów prawnych w USA. Sprawozdawczy dystans, bezpośredniość i precyzja języka w połączeniu z manipulacją estetyczną w recytatywach pozwala Reznikoffowi uniknąć patosu i sentymentalizmu, które przesłoniłyby istotne „fakty i rzeczy.” To wszystko dr Partyka pokazuje w skrupulatnych i erudycyjnych analizach tekstowych.

W rozdziale czwartym poświęconym ostatniej książce poety *Holocaust*, opublikowanej na rok przed śmiercią Reznikoffa, Habilitant dowodzi, iż owe strategie mają szczególne konsekwencje etyczne i że powściągliwość estetyczna i empatyczna poety jest próbą skonfrontowania czytelnika z materiałem, który opiera się metaforyzacji czy psychologizacji. Partyka widzi w tym dziele swoistą kulminację poetyki dokumentalnej Renikoffa, w której poeta wykorzystuje i konfrontuje różne modalności świadectwa i tym samym uwypukla wielorakie postawy ludzkie wobec Zagłady, wchodząc w dialog z innymi zapisami i przedstawieniami granicznych doświadczeń Zagłady. W obranej tu optyce komparatystycznej, która umożliwia zderzenie podobnych projektów

dokumentalistycznych opartych na powojennych świadectwach i zeznaniach procesowych, Habilitant dowodzi, że książka Reznikoffa „może być odczytywana jako alternatywna ścieżka myślenia o doświadczeniu granicznym, zwłaszcza w świetle modeli proponowanych przez studia nad traumą” (201). Rozdział wprowadza bogate konteksty historyczne, a skrupulatne analizy porównawcze oryginałów i ich przetworzeń w dziele Reznikoffa, to dobre przykłady warsztatu filologicznego Habilitanta.

Ostatni rozdział ukazuje wpływ dokumentalistycznych praktyk Reznikoffa na wybranych współczesnych poetów-dokumentalistów i konceptualistów, takich jak Susan Howe, Mark Nowak, Kenneth Goldsmith, Robert Fitterman, Divya Victor czy Vanessa Place. Sama koncepcja tego rozdziału jako swoistego dopełnienia pozostałych części wydaje mi się bardzo ciekawa i otwiera monografię na nowe obszary badawcze. Powracając do kategorii krytycznych, które porządkowały analizy dzieł Reznikoffa, czyli koncepcji archiwum, autora, doświadczenia, świadka, świadectwa, Partyka zarysowuje tu podstawy do stworzenia historycznego oraz estetycznego kontinuum między modalnościami świadectwa w dziełach Reznikoffa i wybranymi eksperymentami współczesnych poetów. Rozdział jest jednak dosyć zdawkowy, jak na bogactwo poetyk, które zostały w nim przywołane – sekcje o Marku Nowaku, Vanessie Place czy Kenecie Goldsmicie to zaledwie kilka stron i ostatecznie zostawiają spory niedosyt. Jest to zatem raczej pobieżny i pośpieszny przegląd głównych nurtów w poezji dokumentalnej – brakowało mi tu szerszej krytycznej perspektywy na nowe zjawiska dokumentalistyczne, przywołania istniejącego stanu badań na ten temat, ale też bardziej syntetycznego ujęcia kierunków rozwoju współczesnej poezji dokumentalnej. W rozdziale tym Autor nie zbudował też do końca spójnego wywodu, brakło tu końcowych wniosków, chociaż wybrane przykłady dyzarchiwizacji stanowią świetny materiał do dalszych dociekań w tym obszarze i wskazują na nowe funkcje poetów-świadków.

Ogólniejsze wnioski na temat Reznikoffa i poetyk dokumentu znajdziemy w solidnym podsumowaniu całej monografii.

Konkluzja tej części oceny: *Disarchiving Anguish*, mimo pewnych niedostatków dotyczących głównie bardziej polemicznego omówienia stanu badań nad poezją dokumentalną i dość oszczędnej bibliografii w tym zakresie, jest wartościowym, zniuansowanym i oryginalnym studium poetyki Reznikoffa, które poszerza nasze rozumienie jego dokumentalistycznego projektu i oferuje pogłębioną refleksję nad istotą różnych usytuowań poety-historyka i poety-świadka. Tym samym spełnia wymogi stawiane przez ustawę dotyczącą postępowań awansowych.

Ocena merytoryczna pozostałego dorobku publikacyjnego:

W skład pozostałych publikacji dra Partyki wchodzi artykuły przyczynkowe dotyczące twórczości Reznikoffa, takie jak „Mowa zależna. Charlesa Reznikoffa (prze)pisanie Holocaustu”, z tomu *Żydzi wschodniej Polski* (2013), „Writing of Crisis and Crisis of Writing: Charles Reznikoff’s *Testimony* (1934)”, z wieloautorskiego tomu *Eating America: Crisis, Sustainance, Sustainability* (2015), “Archives of the Machine Age: Charles Reznikoff’s *Testimony: The United States (1885–1915): Recitative*” (*Er(r)go. Theory– Literature– Culture*, no. 4, 2021); “Charles Reznikoff and the Rhetoric of Witnessing through Silence” (*Res Rhetorica*, vol. 7, no. 4, 2020); czy “Stitch, Stich and Stichomancy: Poetry by Other Means in Susan Howe’s *Spontaneous Particulars: The Telepathy of Archives*,” (*Polish Journal for American Studies*, vol. 11, 2017). Do nich nie będę się szczegółowo odnosić, gdyż interpretacje oraz metodologie, jak przyznaje Autor w nocie bibliograficznej, pokrywają się w dużej mierze z wybranymi fragmentami monografii. Chciałabym podkreślić jednak, że tak jak monografia, są to oczywiście publikacje niezwykle solidne pod względem wiedzy, erudycji i warsztatu naukowego, ale też inspirujące, jeśli chodzi o gruntowne analizy materii tekstowej i autorskie koncepcje metodologiczne. Artykuły pokazują też dojrzewanie i krystalizowanie się aparatu pojęciowego i teoretycznej ramy, która w pełni wybrzmiewa w monografii.

Wśród publikacji, które poszerzają lub uzupełniają zagadnienia i metodologie problematyzowane w monografii, chciałabym wspomnieć artykuł „Literackie formy graniczne (Weiss – Reznikoff – Grynberg)” z rocznika „Zagłada Żydów”, z 2013 roku, którego wersja znalazła

się w monografii, ale w których Habilitant wprowadza dodatkowo narzędzia komparatystyczne i zestawia trzy gatunkowo odrębne utwory z różnych tradycji kulturowych – niemiecki dramat Petera Weissa *Dochodzenie*, dokumentalny poemat Reznikoffa pt. *Holocaust*, wspomniany wyżej, i polską prozę Grynberga, *Dzieci Syjonu*. Autor przygląda się tutaj różnym modalnościom świadectwa, a błyskotliwe analizy porównawcze dowodzą szerokich horyzontów badawczych Habilitanta oraz wydobywają istotne pytania etyczne, które rodzą estetyzacje historii i doświadczenia Zagłady. Szczególnie cenna jest tu szeroka komparatystyczna i transnarodowa perspektywa badawcza oraz pogłębiony namysł nad formą przedstawienia historycznej traumy. Równie erudycyjne i zajmujące są teksty poświęcone twórczości amerykańsko-żydowskiej autorki Cynthii Ozick, która porusza problemy literackiego przedstawiania Holocaustu oraz dziedzictwa żydowskiego w kulturze Stanów Zjednoczonych. W artykule „Between Nostalgia and Self-Hatred: The Problem of Identity in Cynthia Ozick’s *The Shawl*” (2017), dr Partyka odważnie polemizuje ze krytyczną recepcją słynnej noweli Ozick pt. *Szal*, używając koncepcji nostalgii Svetlany Boym oraz żydowskiej samonienawiści w ujęciu Sandera L. Gilmana. W tekście „Vicarious Victimhood in Holocaust Literature,” z tomu *Culture and the Rights/Rites of Grief* (2013), dr Partyka również z powodzeniem wykorzystuje narzędzia komparatystyczne, psychoanalityczne i narratologiczne, zestawiając paradygmaty fabularne dwóch powieści *Mesjasz ze Sztokholmu* z *Austerlitz* Ozick i *Austerlitz* W. G. Sebald. Podobnie erudycyjny charakter ma artykuł “Deathfugue and the Maidens: The Intertextual Bonds Between Paul Celan’s „Todesfuge” and Cynthia Ozick’s ‘The Shawl’ Re-Considered” (*Kwartalnik Neofilologiczny* 2018), w którym Autor przywołuje bogate konteksty kulturowe, biograficzne i historyczne i pogłębia nasze rozumienie intertekstualnych oraz intermedialnych relacji między obrazowaniem, językiem i kompozycją noweli *Szal* Ozick i „Todesfuge” Celana.

Chciałabym wyróżnić także artykuł pt. „Obfite zaplecza *Sklepow cynamonowych* albo o (po)etyce interpretacji twórczości Brunona Schulza w kontekście anglosaskim”, który także odsłania talent polemiczny Habilitanta. Partyka porusza tu problem anglosaskiej recepcji dzieł Schulza, która jego zdaniem nie uwzględnia istotnych kontekstów biograficznych i historycznych. Tekst ów odsłania zmieniający się horyzont recepcyjny dla twórczości Schulza w USA, podając ciekawe przykłady interpretacyjnych nadużyć, które wiążą się z alegorycznym czytaniem *Sklepow*

cynamonowych jako tekstów przepowiadających Zagładę. Polemiczny charakter ma także bogaty w konteksty historyczne artykuł pt. „Casting a shadow backwards and forwards: the para-Holocaust fiction of Charles Reznikoff, Isaac Bashevis Singer and Bernard Malamud” (2017). W krytycznym dialogu z zastanym stanem badań, Habilitant tworzy tu interesującą kategorię tekstów „para-Holokaustowych”, która precyzyjniej określa historyczne i etyczne usytuowanie wybranych utworów Singera, Malamuda i Reznikoffa w odniesieniu do doświadczenia Zagłady, uwalniając ich recepcję od etycznie wątpliwych nadinterpretacji.

Wszystkie artykuły stawiają świeże i wieloaspektowe pytania badawcze, pokazują bardzo dobrą orientację Habilitanta w dziedzinie badań oraz umiejętność korzystania z bogatego instrumentarium metodologicznego. Analizy są spójne, rzetelne i dociekliwe i mają dużą wartość poznawczą.

W dorobku publikacyjnym Habilitanta są też cztery współredagowane monografie wieloautorskie dotyczące literatury żydowskiej, literatury pogranicza, teorii „dzikiej strefy”, czy dyskursów nostalgii – szkoda, że wydawnictwa, w których ukazały, są albo lokalne (UwB) albo mało prestiżowe (Cambridge Scholars Publishing).

Podsumowując, całościowy dorobek publikacyjny dra Partyki oceniam pozytywnie, z pewnym zastrzeżeniem dotyczącym jego nadmiernej lokalności. Jeśli chodzi o jakość tych badań, nie mam wątpliwości, że Habilitant przyczynia się do rozwoju literaturoznawstwa poprzez pluralistyczne metodologie, innowacyjne ujęcia krytyczne i wrażliwą, skrupulatną analizę bardzo różnorodnych gatunkowo materiałów źródłowych. Monografia, zgłoszona jako główne osiągnięcie stanowi oryginalny i znaczny wkład w literaturoznawstwo amerykańskie, oraz szeroko rozumiane badania dokumentalistyczne i poetologiczne. Zarówno książka, jak i artykuły, dowodzą samodzielności i dojrzałości naukowej Habilitanta.

Inna działalność naukowa:

Habilitant jest aktywnym uczestnikiem życia naukowego i prezentował rezultaty swoich badań na forum krajowym i międzynarodowym. Uczestniczył w 24 międzynarodowych

konferencjach, z czego 20 odbyło się w Polsce, ale większość z nich to duże, międzynarodowe kongresy takie jak EAAS Conference czy IASE Conference. Pozostałe cztery konferencje zagraniczne to także prestiżowe wydarzenia dla badaczy literatury amerykańskiej. Habilitant jest członkiem dwóch towarzystw naukowych – Polish Association for American Studies oraz European Association for American Studies.

Habilitant był aktywny w pozyskiwaniu międzynarodowych stypendiów: jest także stypendystą Fundacji Fulbrighta – dzięki Senior Fulbright Advanced Research Grant w roku akademickim 2017/18 prowadził badania na prestiżowym Fordham University w Nowym Yorku. Odbył również staż naukowy w Center for Jewish History w Nowym Jorku, USA, w roku 2021-22. Materiały do monografii zbierał w archiwach Reznikoffa w Archive for New Poetry UCSD, konsultując przy tej okazji swoje badania z Michaeliem Davidsonem. W roku 2013 otrzymał też stypendium Clifford and Mary Corbridge Trust, które umożliwiło kwerendę biblioteczną w prestiżowym Robinson College na Uniwersytecie Cambridge w Wielkiej Brytanii. W roku 2016 otrzymał stypendium badawcze od JFK Foundation for North-American Studies na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie. Habilitant zwiększa międzynarodową recepcję swoich badań poprzez gościnne wykłady w Brooklyn College, w Nowym Yorku, a także wykłady dla studentów kanadyjskich w ramach projektu „Witnessing Auschwitz”, czy wykłady na uniwersytetach hiszpańskich i włoskich w ramach programu Erasmus. Dr Partyka jest także recenzentem wniosków grantowych Fundacji Fulbrighta. Do dorobku zaliczyć trzeba działalność redaktorską dra Partyki, który współredagował 5 monografii, przyczyniając się do poszerzania recepcji literatury amerykańskiej.

Habilitant jest członkiem redakcji czasopisma naukowego *Polish Journal for American Studies*, wydawanego przez UW, oraz redaktorem czasopisma *Crossroads: Journal for English Studies*, wydawanym przez UwB. Aktywność ta uzupełnia dorobek publikacyjny dra Partyki i istotnie przyczynia się do rozwoju badań amerykanistycznych w Polsce oraz służy ich szerszej recepcji.

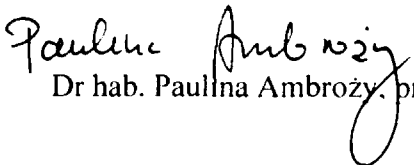

3. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzatorska

Aktywność dydaktyczną oraz organizacyjno-popularyzatorską Habilitanta oceniam również pozytywnie, choć w autoreferacie jest ona opisana dosyć skromnie i zdawkowo. Dr Partyka prowadził zróżnicowane zajęcia o tematyce literaturoznawczej, zarówno kursowe jak i autorskie – szkoda, że nie mamy tutaj szczegółowych tytułów wybranych seminariów – i wypromował w sumie kilkadziesiąt prac magisterskich i licencjackich.

Dr Partyka działa też na rzecz popularyzacji i widoczności studiów amerykanistycznych w Polsce: jest członkiem redakcji czasopisma naukowego *Polish Journal for American Studies*, działa aktywnie w stowarzyszeniu Polish Association for American Studies, w którym pełnił funkcję członka Zarządu i redaktora *PAAS Newslettera*. Habilitant jest też ambasadorem polskiej edycji programu Fulbrighta. Dr Partyka organizował pięć konferencji międzynarodowych, w tym w roli sekretarza, i pełnił funkcję koordynatora programu wymiany Erasmus na UWB – widać tu zatem mocne zaangażowanie w życie uniwersyteckie i w organizację wydarzeń naukowych oraz popularnonaukowych.

Konkluzja: Dorobek przedstawiony do oceny jest bez wątpienia oryginalny, dojrzały i stanowi istotny wkład w rozwój badań nad amerykańską poezją późnomodernistyczną, literaturą dotyczącą Zagłady oraz prozą i poezją dokumentalną, spełniając ustawowe wymogi stawiane w postępowaniu habilitacyjnym. Monografia *Disarchiving Anguish*, zgłoszona jako główne osiągnięcie, to pierwsze tak szeroko zakrojone i metodologicznie zróżnicowane studium twórczości i metody dokumentalnej Charlesa Reznikoffa w języku angielskim, które bez wątpienia posłuży badaczom poezji amerykańskiej i dokumentalistyki literackiej. Pozostałe publikacje, a także działalność organizacyjno-dydaktyczna i popularyzatorska Habilitanta, dowodzą jego szerokich zainteresowań, gruntownej wiedzy wykraczającej poza amerykanistyczne pole badawcze, a także świadczą o jego zaangażowaniu w trzecią misję uniwersytetu, czyli popularyzację badań. Dlatego z przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie dra Partyki do dalszych procedur w postępowaniu habilitacyjnym.

Dr hab. Paulina Ambroży, prof. UAM